

Arkeologija f'Hal Kirkop

Joseph Goggi

S.Th Dip.

Iż-Żmien Feniċju

Fl-1928 instab qabar fit-triq ta' bejn Hal Kirkop u Hal Luqa wara l-fabbrika ta' ST Microelectronics. Illum ma jeziżtix aktar ghax aktarx li ntradam mal-barriera tal-vičin. Imma fortunatament Sir Temi Zammit kien lahaq għamel disinn tiegħu u anki ha xi qisien. Zammit jghid li kienu nstabu xi biċċiet tal-fuhħar u xi għadam ta' xi bniedem żaghżugħ imma xejn aktar. Dan juri wkoll li dan il-fdal huwa saħansitra eqdem mill-qabar tal-Karwija fuq ix-xaqliba l-oħra tar-rahal.

Il-Menhir

F'Hal Kirkop wieħed jiltaqa' ma' menhir, bhal blata kbira f'biċċa waħda u wieqfa. Dan jinsab f'tarf ir-rahal fi Triq il-Belt Valletta. Dan il-menhir ma' jserrah ma' l-ebda bini jew struttura ohra. Menhir jista' jitfisser bħala xi monument arkeoloġiku. Kellu l-origini tiegħu fi Franzia tat-tramuntana sewwasew fil-Brettanja. Imma f'Hal Kirkop jixbah lill-Menhir Taljan fin-naħha t'isfel fil-Puglia. Sfortunatament s'issa ma nstabet l-ebda referenza dwar l-użu jew it-tifsira ta' dawn l-oġġetti arkeoloġici.

Iż-Żmien Ruman

Malta kienet tifforma parti mill-Imperu Ruman mis-sena 218 Q.K. sas-sena 535 W.K. Il-Maltin baqgħu jżommu l-allat semitiċi tagħhom u anki flus semitiċi bl-allat skolpiti fuqhom. Imma aktar 'il quddiem lejn is-sena 35 Q.K. dawn il-privileġġi jidher li nqatgħu u fuq il-muniti bdew jidħru xbihat ta' allat Rumani. F'Hal Kirkop lejn il-majjistral tar-rahal instabu xi oqbra li jidher li saru fiż-żmien Ruman tal-istorja ta' Malta. X'aktarx li kien hemm oqbra ohra Rumani li nqedu meta thaffru xi barrieri qrib ir-rahal. Fdali jippti ta' *Villa Rumana* kienu nstabu wkoll fl-inħawi magħrufa bhala 'Tad-Dawl' fis-sena 1888. Illum dawn huma mghottija taht l-ajruport internazzjonali ta' Malta. Dan il-fdal mghotti jinsab fit-tramuntana ta' Hal Kirkop. 'Ville' ta' dix-xorta nstabu wkoll f'San Pawl Milqghi f'Burmarrad u f'Ta' Kaċċatura fiż-Żejtun.

Katakombi Kristjan

Wieħed jibqa' mistgħaġeb kif raħal ċkejken bhal Hal Kirkop kellu sehem x'jagħti f'diversi żminijiet tal-Istorja ta' Malta. Did-darba rnexxieli nsib anki sehem dan ir-rahal f'perjodu pjuttost kmieni tal-istorja ta' pajjiżna; u hawnhekk qed nirreferi wkoll għaż-żmien bikri Kristjan.

Fiż-żona magħrufa tal-Karwija wieħed jiltaqa' ma' katakombi tal-bidu tat-tnissil tad-Din Kristjan f'Malta. Il-Fundazzjoni Wirt Artnej ffit taż-żmien ilu nkariġat ruhha biex tnaddaf

u tippreserva dan il-wirt arkeoloġiku Kristjan fir-rahal. Dan il-katakombi jikkonsisti fi tliet kmamar b'arkati, pilastri u xi tiżżej u deskrizzjonijiet ohra. Il-katakombi jinsabu fl-inħawi tal-Kulleġġ San Benedittu bejn Hal Kirkop u Hal Safi. L-ewwel darba li sirna nafu b'dan is-sit arkeoloġiku kien fl-1962 minn membru tal-Armata Inglīza l-flight Lieutenant Jordan. Wahda mill-kmamar ta' ġewwa kien sarilha xi hsara waqt it-thaffir ta' xelter matul il-gwerra. Matul l-iskavar ukoll instabu xi biċċiet tal-fuhhar u xi għadam uman. Fuq xi biċċiet ta' msiebah ta' żmien Malta Rumana nstabet ukoll il-monogramma Chiro. Din kienet riferenza għal Kristu. Din hija wkoll l-aktar prova cara li l-katakombi tal-Karwija kien jintuża għad-dfni tal-insara tal-bidu tas-seklu hamsa wara Kristu f'Hal Kirkop. Dan il-katakombi kien reġa' ha certa importanza fis-sena 1992 meta kien instab katakombi iż-ġie waqt skavar għal bini ta' residenzi ġodda fir-rahal. F'dan is-sit ma' nstabx għadam uman jew xi fdal iehor. Dan il-qabar imħaffer kien sfortunatament imkabbar f'ġibjun ghall-ilma. Min-nahha l-ohra l-oqbra l-ohra kienew ġew imdawrin b'hajt bhala protezzjoni.

Iż-Żmien Biżżejt

Oqbra Biżżejtini li jmorru lura sar-raba' seklu W.K. għandhom hafna simboli Kristjani bħal arkitettura, għamla, riti funerarji u anki skrizzjonijiet. Aktar 'il fuq f'dan l-artiklu rriferejna għal katakombi Kristjan ta' dan iż-żmien. Mux bogħod minn Hal Kirkop lejn l-ajrupport ukoll instab il-katakombi Kristjan ta' Hal Resqun ftit 'il barra mill-mina tal-istess ajrupport imma fuq in-naha ta' Hal Luqa u l-Gudja. Nahsbu li dan huwa katakombi Kristjan ghax fih instabu xbihat li jirrifher għall-Holqien kif rakkuntat fil-Ġenesi. Hemm ukoll tpingiġja tal-pellikan jitma liż-żgħar tiegħu, tixbiha tal-Ewkaristija Kristjana.

Żmien I-Ġharab u I-Medju Evu

F'Hal Kirkop ma nstabu l-ebda fdalijiet ta' dan iż-żmien xi ftit mudlam fl-istorja ta' Malta. Forsi l-uniku monument nazzjonali ta' daż-żmien hija l-kappella ta' Hal Millieri bejn l-Imqabba u ż-Żurrieq. Imma dan huwa biss xi kilometru 'l barra fil-majjistral tar-rahal. Din tal-ahħar tas-seklu ħmistax hija mibnija fuq knisja ohra ta' nofs is-seklu tlekk. Dan kollu juri li f'dawn l-inħawi kien hawn influwenza pjuttost qawwija Kristjana. Hawn qed inżid ma' Hal Kirkop, liż-Żurrieq, Hal Safi, l-Imqabba u Hal Millieri. Dawra tond f'ċirkunferenza b'dijametru ta' kilometru biċċ-ċentru tiegħu fir-rahal jiġibor fih wirt pjuttost żgħir imma importanti, kontribut żgħir u ta' siwi għal dan iż-żmien tal-Istorja Arkeoloġika ta' Malta.

Riferenzi

- Bonanno A., Roman Malta—Malta Romana, Text by Author, Formia, Italy, 1922 p.26.
The Times, 02/02/2006. p.14
H.C.R. Vella, Hal Kirkop u l-Inħawi ta' Madwaru, Vol. 1, Malta, 2000, p. 1-12.